

Visions literàries de 1714 (i II)

Carles Montpart Tura

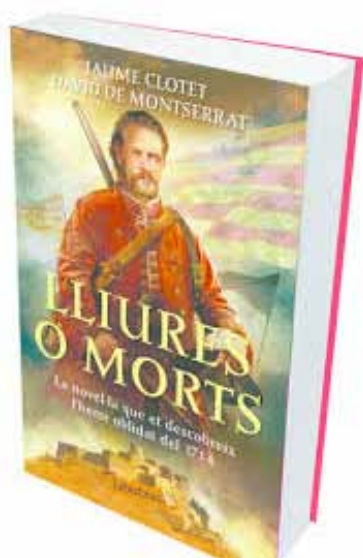
Completament en aquest número de *Latortugaavui* el comentari sobre les diverses versions literàries que s'han anat publicant sobre la Guerra de Successió Espanyola (1702-1713) i la derrota catalana de l'11 de setembre de 1714. A un any del tricentenari d'aquest esdeveniment, i amb el nou recinte museístic del Born acabat d'inaugurar, constatem que la narració d'aquesta efemèride està sortint del reducte especialitzat dels historiadors i de les publicacions vinculades a petites editorials centrades en l'independentisme i s'està instal·lant en les preferències majoritàries dels lectors catalans. L'augment espectacular de les vendes de *Lliures o morts*, el fenomen editorial vinculat al gran èxit de *Victus* i la recent aparició de *Cicatrius de 1714*, dirigida al públic adolescent, ho corroboren.

La història d'Ermengol Amill

Ara fa un any apareixia a les llibreries *Lliures o morts* (Columna, 2012) de Jaume Clotet i David de Montserrat, una novel·la històrica basada en la vida del coronel dels Miquelets Ermengol Amill, un dels herois oblidats de la Guerra de Successió. Fins aquest moment, se n'han fet cinc edicions i se n'han venut més de 10.000 exemplars. A més, el diari *El Punt Avui* n'ha distribuït aquest setembre passat una edició de butxaca entre els seus

subscriptors i lectors. El llibre disposa, també, fet no gaire habitual per a una obra en català, d'una pàgina web en exclusiva (www.lliuresomorts.cat) amb un recull exhaustiu d'informació sobre l'origen i el contingut de la novel·la. Pel que fa al títol, "lliures o morts" fa referència a un dels lemes de resistència que els catalans penjaven a les muralles en banderes negres.

David de Montserrat (Girona, 1972) és llicenciat en Periodisme per la UPF i en Publicitat i Relacions Públiques per la UOC i ha treballat i col·laborat en premsa digital, ràdio i televisió en mitjans com ara TV3, TVE i Vilaweb, així com a l'àrea de comunicació del Govern de Catalunya. L'altre autor, Jaume Clotet (Barcelona, 1974) és llicenciat en Periodisme per la UAB i en Història per la UB. Ha treballat també en diversos mitjans de comunicació (*Avui*, *El Punt*, *Ara*, TV3, RAC1, entre d'altres) i va ser corresponent al País Basc entre els anys 2001 i 2003. Ha estat cap de premsa del Departament de Governació, subdirector de

Jaume Clotet (dreta) i David de Montserrat (esquerra)

l'Agència Catalana de Notícies (ACN) i és coautor de *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)* (A contra vent, 2018). Per a tots dos, doncs, *Lliures o morts* és la seva primera novel·la, una obra en la qual, segons ells mateixos han explicat en diverses entrevistes, van treballar durant tres anys, assessorats per especialistes en l'època, amb la finalitat d'oferir una narració que fos el màxim fidel possible a la història. Es tracta, per tant, d'una novel·la històrica però, a més, de tesi, ja que la intenció dels autors és demostrar que la Guerra de Successió no va ser una batalla perduda i transmetre a través del relat d'uns fets crucials per a Catalunya un sentiment d'autoestima nacional. En aquesta línia, en una entrevista a El Punt Avui els autors afirmen el següent: "*Hem fet el que es fa als països normals: explotar els herois nacionals en la cultura de masses, sense cap mena de complex i amb el format més atractiu possible. La majoria de gent va entendre el conflicte d'Escòcia amb Braveheart (1995) i les reivindicacions de l'IRA irlandès amb Michael Collins (1996)*". Pel que fa al propòsit últim de la novel·la, els autors afirmen, en aquesta mateixa entrevista, que "*hem volgut escriure una novel·la divulgativa per explicar un període històric a través d'un personatge. La intenció no era fer cap paral·lisme amb la situació actual, però el passat s'explica sol. Els catalans van plantar cara per defensar el seu autogovern,*

la seva llengua i la seva economia dels abusos espanyols. (...) Si fóssim un país independent i ja no tinguéssim problemes d'autoestima, aquest llibre seria un entreteniment més, fins i tot se'n farien videojocs" (El Punt Avui, 6-9-2013).

Quant al contingut, la novel·la se centra en la vida d'Ermengol Amill (1665-1732), originari de Bonestarre, al Pallars Sobirà, el qual per un seguit de desgraciades circumstàncies personals es converteix en fuseller de muntanya durant la guerra de Successió i arriba a ser coronel dels Miquelets. Es tracta d'un personatge històric real que apareix en molts documents de l'època i a les *Narraciones històriques*, el monumental llibre de Francesc de Castellví, el noble català austriacista que va ser ferit el 12 d'agost de 1714 i que, un cop exiliat a Viena, va dedicar la resta de la seva vida a escriure la gran crònica de la guerra i del setge de Barcelona. A més del protagonista, gairebé la totalitat dels personatges que desfilen per la novel·la són històrics, i aquí és on rau, al meu entendre, una de les virtuts, però també de les debilitats, de *Lliures o morts* en tant que ficció narrativa. Es troba a faltar, al meu parer, un esforç —i una certa dosi d'ambició literària— per part dels autors per tal d'oferir alguna cosa més —en forma de personatges ficticis o trames paral·leles— que una descripció rigorosa dels episodis fonamentals de la guerra i del setge de Barcelona i fer que

la narració tingui un interès més enllà del retrat fidel a uns fets escrupolosament presentats. Sovint tenim la sensació que, més que una novel·la, malgrat que sigui *històrica*, estem llegint una crònica gairebé periodística de la Guerra de Successió. En aquest sentit —i tot i que el relat representa la narració que fa Ermengol Amill de la seva història des del seu càrrec de governador del castell de Crotone, a Calàbria, l'any 1732—, els autors opten per una veu omniscient en tercera persona que treu molta força a un relat que hauria esta molt més viu en boca del propi Amill. Diguem que l'opció de David de Montserrat i Jaume Clotet afavoreix el rigor històric però, en la meua opinió, redueix la potència narrativa de l'obra en tant que producte de ficció. Tot i això, la novel·la compleix amb escreix la intenció divulgativa amb què la van concebre els seus autors i amb la finalitat de demostrar l'abast internacional d'un conflicte que sovint s'ha volgut explicar en termes més reduccionistes. *Lliures o morts* també aconsegueix un altre dels seus objectius: proposar a l'imaginari nacional català un heroi més per afegir a la llista dels personatges històrics tradicionalment reivindicats com poden ser Rafael de Casanova o Antoni de Villarreal. Pel que fa a l'edició, cal dir que són molt adequats els gravats històrics que encapçalen cada capítol i que també és molt útil el breu però aclaridor pròleg en què es resumeix el context històric mínim necessari per situar

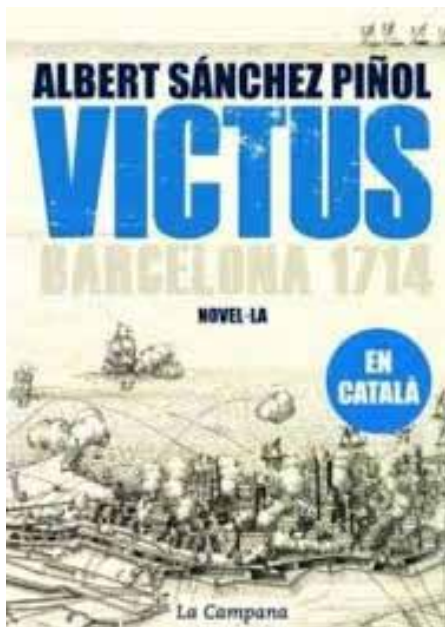

Albert Sánchez Piñol

l'acció, així com l'epíleg sobre personatges i el glossari de paraules clau que tanca el volum.

I va arribar *Victus*

Probablement les novel·les que hem comentat fins ara haurien passat més desapercebudes —o, en el cas de les que fa més temps que s'havien publicat, haurien estat menys recuperades— sense l'impacte que en el panorama literari català ha suposat l'aparició de la novel·la d'Albert Sánchez Piñol *Victus* (La Campana, 2012). L'obra, originalment publicada en castellà, va ser presentada poc abans de Sant Jordi d'aquest any en traducció catalana de Xavier Pàmies i, des del moment de la seva publicació i fins ara, no ha abandonat els primers llocs de les llistes de llibres més venuts en la categoria de ficció. A la diada de Sant Jordi va ser líder de vendes tant en català com en castellà i, segons dades de la mateixa editorial, se n'han venut més

de 160.000 exemplars en castellà i 50.000 en català.

Una novel·la amb aquesta carta de presentació no és estrany que suscités l'interès del món del cinema. Segons informava *El Punt Avui* aquest estiu passat, el productor i propietari dels drets audiovisuals de *Victus*, Raimon Masllorens, té la intenció de rodar durant l'any 2014 una coproducció internacional —segurament en versió original anglesa— basada en la novel·la amb un pressupost d'entre 10 i 15 milions d'euros. El mateix Albert Sánchez Piñol està treballant actualment en l'elaboració del guió. Pel que fa a la difusió internacional del llibre, fins ara s'han venut els drets de traducció de *Victus* al rus, l'alemany, l'holandès, l'italià, el portuguès, el francès, el coreà i l'anglès. Per acabar de certificar l'èxit

Bombardeig de Barcelona

i l'omnipresència d'aquesta obra, esmentem també l'espectacle musical *Victus 1714* que a finals de setembre va oferir l'Orquestra Simfònica del Vallès com a concert d'obertura dels *Concerts sinfònics al Palau*, i que combinava una selecció de peces musicals barroques amb la lectura de fragments de la novel·la de Sánchez Piñol.

Un autor acostumat als rècords

Albert Sánchez Piñol (Barcelona, 1965) és un autor que va començar a escriure a partir de la seva formació com a antropòleg. En el seu primer llibre, l'assaig satíric *Pallasos i monstres* (La Campana, 2000), feia una sarcàstica presentació de vuit dictadors africans. Posteriorment va publicar, conjuntament amb Marcel·lo Fois, *Compagnie difficili* (Litoral 2000) i el recull de contes *Les edats d'or* (Proa, 2001). L'obra, però, que marcarà un abans i un després en la seva carrera literària, i que el situarà en una posició absolutament inusual en la història de la literatura catalana, és *La pell freda* (La Campana,

www.electracaldense.com

l'electra

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776

2002). Es tracta d'una novel·la de gènere fantàstic protagonitzada per un antic membre de l'IRA que decideix fugir de la societat per fer d'oficial atmosfèric en una illa perduda al mig de l'oceà Atlàntic i assetjada per uns éssers monstruosos que ell anomena "granotots". L'obra, que per la seva originalitat i força narrativa va aconseguir un èxit espectacular tant a Catalunya com a tot el món, porta 38 edicions, ha estat traduïda a més de 37 llengües i ha esdevingut un autèntic fenomen editorial només comparable amb novel·les com *Mecanoscrit del segon origen*, de Manuel de Pedrolo o *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda. Segurament també comptarà ben aviat amb una versió cinematogràfica. Posteriorment, Sánchez Piñol va publicar *Pandora al Congo* (La Campana, 2005), una segona incursió en el gènere fantàstic que, malgrat que en la meua opinió es tracta d'una obra més ambiciosa i literàriament més madura, no va comptar amb el mateix fervor de la crítica i dels lectors que *La pell freda*. L'últim llibre publicat per l'autor abans de *Victus* és el recull de contes *Tretze Tristos Tràngols* (La Campana, 2008).

Martí Zuviría pren la paraula

L'anunci que la pròxima novel·la d'Albert Sánchez Piñol seria en castellà i que aniria sobre la Guerra de Successió i el setge de Barcelona del 1714 va causar un petit terratrèmol en el si de

les lletres catalanes. L'autor, que fins aquell moment havia escrit sempre originalment en català, es veia obligat a donar explicacions a un fet que ell mateix reconeixia que no sabia raonar gaire bé. El motiu fonamental que donava és que —malgrat haver començat el llibre en català— el fet que la gran majoria de la documentació de l'època que consultava fos en castellà l'havia acabat portant a la redacció en aquesta llengua. El temps, però, ha anat apaivagant la polèmica i la magnífica traducció al català de Xavier Pàmies —supervisada pel mateix autor— ha fet oblidar a molts que l'original és en castellà. D'altra banda, cal reconèixer que el fet que hagi aparegut primer en castellà ha aprofitat *Victus* a un públic lector al qual difícilment hauria arribat si l'edició original hagués estat en català.

La novel·la té força virtuts, i una de les principals, al meu entendre, és l'elecció del narrador protagonista, l'enginyer Martí Zuviría. A partir del personatge real esmentat per Castellví a les *Narraciones históricas*, on se'l veu exercint càrrecs com traductor del francès, assistent del general Villarroel o duent a terme missions a l'exterior de Barcelona durant el setge, Sánchez Piñol basteix una autèntica novel·la de formació amb un protagonista que unifica i dona una interessant i particular visió del conflicte bèl·lic. No estem per tant, davant d'una novel·la històrica plana,

Retrat d'Antoni Villarroel, gravat del s.XVIII, publicat per Josep Rafael Carreras i Bulbena el 1905

sense altres personatges que els reals —la creació del personatges de l'Amelis i l'Anfan és molt encertada— i amb l'únic interès de deixar constància dels grans fets militars, sinó que assistim a la lectura d'una magnífica obra narrativa que s'emmarca en uns fets històrics determinats. Aquesta és, per mi, una de les principals diferències entre *Victus* i *Lliures o morts*. Una altra és el llenguatge, ja que Sánchez Piñol aconsegueix trobar un registre col·loquial molt adequat al punt de vista que ha triat i un to que, alternant l'èpica amb la quodidianitat, i fins i tot amb l'humor, acaba confegint una novel·la històrica i d'aventures d'una gran qualitat literària. Si algun retret se li pot fer a l'autor és l'excessiva prolixitat en la descripció, especialment a la primera part del llibre, dels detalls més tècnics del món de l'enginyeria militar. De totes formes, però, la demostració que la veu de Martí Zuviría és una de les grans apostes de la novel·la és el fet que Sánchez Piñol ha anunciat que seguirà explicant passatges de la seva vida en obres posteriors, fent-lo arribar, si cal, a la Revolució Francesa.

Andreu Martín

Últimes aportacions al gènere 1714

Totes les novel·les que hem comentat al llarg d'aquests dos articles estan constituint el que el mateix Sánchez Piñol augurava en unes declaracions al *Punt Avui* a finals de l'estiu: la creació d'un autèntic gènere literari. Literalment deia: "*Hi ha tants personatges [al voltant de la Guerra de Successió i del setge de Barcelona] que has de fer-ne un càsting, una tria*". L'últim autor a afegir-s'hi és Andreu Martín (Barcelona, 1949) amb la novel·la *Cicatrius de 1714* (Bromera, 2013). En aquest cas es tracta d'una novel·la dirigida al públic adolescent i protagonitzada per Bernat Sistachs, un noi de 14 anys que es veu involucrat en un episodi d'espionatge en el marc dels últims mesos del setge de Barcelona. L'obra, que va obtenir el Premi Ciutat de Badalona de Narrativa Juvenil 2013, és una bona proposta d'introducció als lectors joves en la temàtica històrica de la Guerra de Successió ja que compleix amb els requisits bàsics d'aquest tipus de novel·la: un narrador que esdevingui un petit heroi amb qui el lector s'hi pugui identificar, un llenguatge literari digne però assequible, força diàleg, molta acció i una bona dosi de sorpreses narratives hàbilment dosificades al llarg del relat. El volum es clou amb un didàctic Apèndix titulat "La

Guerra de Successió Espanyola a Catalunya, un conflicte acabat?" a càrrec de Jordi Mata, on trobem un excel·lent resum dels fets històrics que emmarquen l'acció de la novel·la. Finalment, i per al públic més infantil, esmentem la publicació del llibre *1714* (La Galera, 2013) amb text de Jordi Sierra i Fabra i il·lustracions d'Ignasi Blanch, en el qual es narren els fets cabdals de 1714 i de la posterior història de Catalunya a través d'estrofes de quatre versos de fàcil memorització.

Un bon conjunt, doncs, d'aproximacions literàries que segurament es veuran complementades per les que aniran apareixent al llarg de l'any que ve, període en què es commemorarà el tricentenari d'uns fets que ja haurien de formar part de la memòria col·lectiva de tots els catalans. La literatura és un bon camí per aconseguir-ho.

